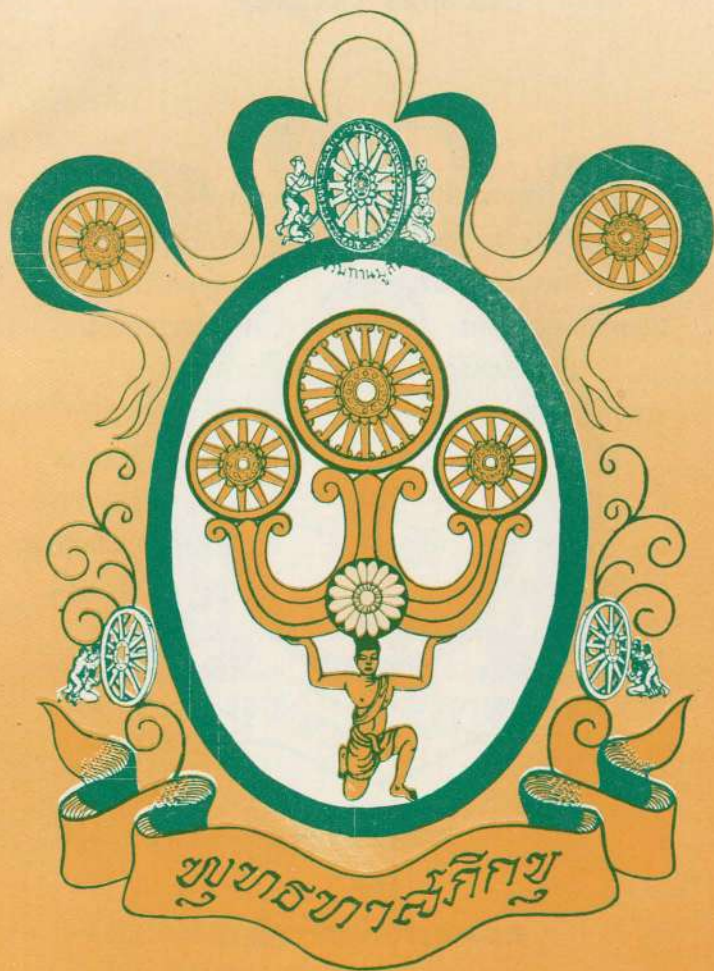

BIA-P 2.31/3-44

การพัฒนาชีวิตโดยพระไตรลักษณ์

มีผลสูงสุดเป็นอนัตตมมโย.

[ชุดหมอนล้อ อันดับ ๔๔]

อุทิศนา

จักรธรรมะมาลัย	จะหมื่นทั่วทั้งราชตรี
แผ่ธรรมะรังษี	ตามพระพุทธทรงประสงค์ ฯ
มันหมายจะเสริมศาสน์	สถาปนโลกให้อยู่ยง
ปลอดภัยพินาศ, คง	เป็นโลกศุขสถาพร ฯ
หากแล้งพระธรรมญาณ	อันธพาลกลีบร
จะครองโลกเป็นอากร	ให้เลวลูสู่เดรัจฉาน ฯ
จะทุกข์ทนทั้งคณวัน	พิฆาตกนบมีประมาณ
ด้วยเหตุอหังการ	เข้าครองโลกวิโยคธรรม ฯ
บรรชย์พระพุทธรองค์	จึงประสงค์ประกอบกรรม
ตามแนวพระธรรมนำ	ให้โลกผ่องผ่องพันภัย ฯ
เผยแผ่พระธรรมทาน	ให้ไพศาลพิชิตชัย
แปดหมื่นสี่พันนัย	อุทิศทั่วทั้งราชตรี ฯ

พ.ท.

๒๕๒๓

การพัฒนาชีวิตโดยพระไตรลักษณ์
มีผลสูงสุดเป็นนอตัมมโย.

[ชุดหมั่นล้อ อันดับ ๔๔]

ศรัทธาบริจาต
ของ
ศิษย์ชาวตะกั่วป่าและสหยา
(มีนามทำยเล่ม)
พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ๘,๐๐๐ เล่ม

๒๗ พฤษภาคม ๒๕๓๒

โลกพัฒนา

เร่งพัฒนา เหมือนเร่งฆ่า ให้ตัวตาย
ทรัพย์สินธรรมชาติ วอดวาย คล้ายกับวิ่ง
ผลได้มา เพื่อกว่า ความเป็นจริง
จนยุ่งชิง กันไปหมด อุดเยือกเย็น.

โลกพัฒนา วัตถุเหลือ เหนือคุณธรรม
ไม่อิมหนา ไม่คิดเปลือง พวกเรื่องเหม็น
เรื่องอวกาศ เรื่องอาละวาด เกินจำเป็น
ยิ่งโลดเต้น ยิ่งสุขไสก โลกพัฒนา.

พจนานุกรม

พจนานุกรม

คำปรารภ

การวัดค่าปริมาณน้ำหรืออุณหภูมิของอากาศที่วัดได้โดย
แพร่ ก็โดยของเหลวที่บรรจุในภาชนะที่วัดได้เช่น ปรอท
ปรอท หรือ แก้วที่ใสสะอาด และมีความยาวคงที่ของหลอด
โดยอุณหภูมิของอากาศนั้น.

ปรอท: เป็น มีจุดเยือกแข็ง ของที่วัด, แต่เขาสนใจ
กันเพียงมีจุดเยือกแข็งที่แน่นอนสำหรับช่วงแคบ. ที่วัดที่จุด
มีจุดเยือกแข็งที่แน่นอน เป็น มีจุดเยือกแข็งที่วัดได้ เช่น: เป็นของเหลว
ใสๆ มีปริมาตรที่คงที่ของหลอดปรอทเพราะว่าจุดเยือกแข็งของ
น้ำ: มีปริมาตรที่วัดไม่ได้โดย. อุณหภูมิที่วัดได้โดย
ปรอท: นั้น เป็น ความยาวของหลอดปรอท และ ความยาว
ของหลอดแก้วที่วัดได้ และ ความยาว ของหลอดที่วัดได้ จะด้วยวิธีที่วัดได้
เป็นที่สุด.

ปริมาณของอนุภาคที่ถูกวัดได้ คือ การที่กา
ลง มีปริมาณสารเป็นปริมาณที่วัดได้ และมีความยาวที่วัดได้
ชนิดที่ เป็นปริมาตรที่วัดได้และ มีจุดเยือกแข็งที่วัดได้
น้ำ และ ความยาว ของหลอดปรอท. มีจุดเยือกแข็งที่วัดได้
ที่จุดเยือกแข็งที่วัดได้ คือ ความยาวของหลอดปรอท มีจุดเยือกแข็งที่วัดได้
มีจุดเยือกแข็งที่วัดได้ คือ ความยาวของหลอดปรอท มีจุดเยือกแข็งที่วัดได้

จุดเยือกแข็งของน้ำ คือ จุดเยือกแข็งที่วัดได้ คือ จุดเยือกแข็งที่วัดได้
จุดเยือกแข็งที่วัดได้ คือ จุดเยือกแข็งที่วัดได้ คือ จุดเยือกแข็งที่วัดได้
จุดเยือกแข็งที่วัดได้ คือ จุดเยือกแข็งที่วัดได้ คือ จุดเยือกแข็งที่วัดได้

การพัฒนาชีวิตโดยพระไตรลักษณ์ มีผลสูงสุดเป็นอติมมโย.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๑๒ ในวันนี้ อาตมาก็ยังคงกล่าวโดยเรื่องใหญ่ว่า ชีวิต-โหวหาร ต่อไปตามเดิม แต่มีหัวข้อย่อยเฉพาะในวันนี้ว่า การพัฒนาชีวิตโดยพระไตรลักษณ์ ต่อจากครั้งที่แล้วมา.

การพัฒนาชีวิตด้วยไตรลักษณ์ มีการบรรยายมาแล้ว ๒ ครั้ง คือ เรื่องอนิจจตาความไม่เที่ยง, ทุกขตาความเป็นทุกข์. ในครั้งนี้จะพูดถึงการพัฒนาชีวิตด้วยอนัตตา, ความรู้เรื่องอนัตตา.

* คำบรรยายของท่านอาจารย์พุทธทาส, ๒๐ มีนาคม ๒๕๒๕
ชุดชีวิตโหวหาร, ภาคมาฆบูชา ๒๕๒๕ ครั้งที่ ๑๒

การบรรยายเรื่องชีวิตพัฒนา ก่อนข้างจะสับสน เพราะว่ามีทั้งที่ก็ต้องลดลงไปอธิบายในระดับต่ำ สำหรับผู้มาใหม่ ซึ่งมีจำนวนมาก, บางคราวก็อธิบายในระดับสูง คือสูงขึ้นมาตามลำดับ ดังที่ท่านทั้งหลายผู้ฟังมาอย่างติดต่อย่อมจะทราบได้เป็นอย่างดี. ขอให้ผสมผสานข้อความนั้นๆ เอาด้วยตนเอง ให้ได้ลำดับที่ถูกต้อง, ไม่ต้องเอาตามลำดับแห่งการบรรยายก็ได้.

เรื่องชีวิตพัฒนานี้ เราพูดกันมาตั้งแต่วันที่ ในระยะแรกที่สุด ก็คือการทำมาหากิน, การดำรงชีวิตในทางวัตถุร่างกาย ก็ทำให้ถูกต้อง จนกระทั่งไม่มีปัญหา, อย่าให้มีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องทางวัตถุปัจจัยของร่างกาย. เรื่องอาหาร เรื่องเครื่องนุ่งห่ม เรื่องที่อยู่อาศัย เรื่องการบำบัดโรค ก็ได้ถูกต้องมาโดยลำดับ.

ทำความเข้าใจกับคำว่าถูกต้อง.

คำว่า ถูกต้องในที่นี้ หมายถึงทางธรรมะ, ไม่ใช่ร่ำรวยพุ่มเฟือย ตามแบบของทางโลก. คำว่า ถูกต้องนี้ ขอให้ช่วยกันจำไว้เป็นหลักว่า ไม่เกิดความทุกข์ร้อน

แก่ผู้ใดทุก ๆ ฝ่าย จึงจะเรียกว่าความถูกต้อง, หรือความดี หรือแม้แต่บุญกุศล ลักษณะที่แท้จริงของสิ่งเหล่านี้คือ ความที่ไม่มีใครต้องเป็นทุกข์เดือดร้อน, บางคนก็จะเรียกเอาความสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป แต่จะเรียกเอาความสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป มันก็มีแต่จะไปพบปัญหา ซึ่งทำให้เกิดความยุ่งยากลำบากเดือดร้อน. นี่เป็นสิ่งที่จะต้องระวังให้ดี มิฉะนั้นชีวิตจะไม่พัฒนา หรือจะพัฒนากันไม่รู้จักจบ, เพราะว่ามันเรียกร้องเกินพอดี.

การที่กล่าวว่า นิพพานเป็นธรรมะสูงสุด นั้น ไม่ใช่สูงสุดไปตามความต้องการของคนที่มีกิเลส ตัณหา, มันสูงสุดสำหรับคนที่ไม่มีกิเลส ตัณหา. คนไม่มีกิเลส ตัณหา มันก็ไม่เรียกร้องอะไร ไม่หวังอะไร ไม่มี ความยึดมั่นถือมั่นในอะไร จึงไม่เรียกร้องอะไร, หรือถ้าจะให้ดีให้ถูกต้องก็คือ **ไม่รู้จักเรียกร้องอะไร** คือมันไม่มีอะไรจะเรียกร้อง มันไม่ได้อยู่ในฐานะที่ว่าร่ำรวย มีอำนาจวาสนา มีอะไรเหมือนกับที่ชาวบ้านชาวเมืองเขาอยากจะมีกัน, มันก็ไม่ขาดแคลนอะไร นี่แหละมันจะต้องเข้าใจกันให้ดี ๆ ในข้อที่ว่า เท่าไร อย่างไร จึงจะไม่มีใครเดือดร้อนด้วยกันทุกฝ่าย.

แต่ไม่มีใครสนใจเพียงเท่านั้น เขาสนใจให้มาก
 ยิ่งขึ้นไปกว่า อะไรกันอีก อะไรกันอีก ยังให้ตีไปกว่า
 นั้นอีก, มันก็มีแต่ว่ามัน จะเอาอีก มันมีแต่จะเอาอีก, แล้ว
 ก็ไม่รู้จะตีกันไปอย่างไร จึงจะเกิดปัญหาขึ้นมา. เมื่อมันไม่มี
 ปัญหา ไม่มีความทุกข์อะไรแล้ว มันก็ควรจะพอใจ, แต่คน
 ก็ไม่พอใจ ยังหวังที่จะได้อะไรอีก, แม้ไม่รู้ว่าจะได้อะไร
 ก็จักคิดเสียว่าอะไรก็ได้ มันก็อยากจะได้อยู่เรื่อยไป.

นี่มัน **ไม่มีจุดจบของการพัฒนา** เพราะกิเลสที่
 มันไม่รู้ว่าจะต้องการอะไร หรืออะไรเป็นจุดจบ. มัน
 เหมือนกับคนบ้า มันไม่รู้ว่าจะต้องการอะไร เทาไร ที่ไม่รู้
 ยิ่งขึ้นไปกว่านั้น ก็คือไม่รู้ว่าจะตนควรจะเป็นอย่างไร, ทำไมจึง
 มีความคิดที่ไม่รู้ตามถูกต้อง, ไม่รู้ตามที่ควรจะพอ ควรจะหยุด
 ควรจะดับ ควรจะเย็น, ทั้งนี้ก็เพราะว่าไม่รู้เรื่องพระไตร-
 ลักษณ์ ถึงที่กล่าวมาแล้วนั่นเอง.

ขอให้เรารู้เรื่องพระไตรลักษณ์โดยประจักษ์
 แก่ใจ, เหมือนบรรพบุรุษที่แล้วมา รู้เรื่องอนิจจัง ทุกขัง

อนัตตา พอตัว จนถึงกับว่าพอได้ยินคำนี้ก็ยกมือไหว้,
ยกมือขึ้นประนมเหนือหัว เช่นเดียวกับได้ยินคำว่า พระ-
สัมมาสัมพุทธเจ้าที่ไหนเมื่อไร ก็ยกมือประนมขึ้นเหนือหัว,
ได้ยินคำว่าอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาเมื่อไร ก็ยกมือประนมขึ้น
เหนือหัว เพราะเขารู้สึกดี รู้จักดี เข้าใจดี ว่ามันคืออะไร,
มันประเสริฐสูงสุด เป็นที่พึ่งได้สักเท่าไร. ความรู้สึกนั้นมัน
แจ่มแจ้งอยู่ในใจ จึงได้ยินแล้ว ก็ต้องยกมือประนมขึ้น
เหนือหัว.

เดี๋ยวนี้เป็นอย่างไรบ้าง, มีใครทำอย่างนี้บ้าง? เรา
เห็นแต่คนล้อเลียน ได้ยินอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เต็มกร่นหลัง
ล้อเลียนว่า เป็นคำพูดที่บ้าๆ บอๆ อะไรก็ไม่รู้, เป็นเรื่อง
ของคนแก่ ละเมอเพื่อฝัน ยึดมั่นถือมั่นกันไปตามแบบของ
คนไม่รู้; เพราะฉะนั้น พระอนิจจัง พระทุกขัง พระ-
อนัตตา จึงไม่มีหรือ ไม่มาเป็นประโยชน์ให้แก่คนในยุคนี้.
คนในยุคนี้ก็ไม่รู้เรื่องนี้ จิตมันก็เดินไปผิด จากความ
เป็นจริงของธรรมชาติ, มันก็มีแต่ความผิด นับตั้งแต่ว่า
เข้าใจผิด รู้ผิด เห็นผิด คิดผิด แล้วก็ทำผิด พุทผิด มันก็มี

แต่ความผิด, จึงเรียกว่า โลกมันเต็มไปด้วยความผิด แล้ว
จะมีสันติภาพได้อย่างไร.

ฉะนั้นเราจึงเห็นหรือได้ทราบว่าเป็นบ้านกัน
มากขึ้น, ตามสถิติที่เขาประกาศออกมาทางการแพทย์หรือ
ทางอื่นก็ดี ปรากฏว่าคนเป็นบ้ากันมากขึ้นยิ่งกว่าแต่ก่อน,
เป็นโรคประสาทกันมากขึ้นกว่าแต่ก่อน, แล้วการเป็นโรค
ทางกายอย่างอื่นก็มากกว่าแต่ก่อน เพราะไม่ได้ดำรงจิตใจ
ให้ถูกต้องตามความจริงของธรรมชาติ นั้นเอง, จึงกลายเป็นว่า
สู้คนป่าสมัยคนป่าก็ไม่ได้; นั้นโดยความจำเป็น
หรือโดยบังเอิญ มันคิดอะไรไม่ได้ มันก็ไม่คิด มันก็ไม่
คิดมาก มันก็ปล่อยไปตามสภาพธรรมชาติ มันจึงถูกธรรมชาติ
มากกว่า. คนป่าเหล่านั้นจึงไม่มีปัญหา แม้ในทางจิตใจ แต่
เราก็จัดเขาไว้ในพวกที่ไม่เจริญ.

นี่ๆ แล้วก็น่าหัว พวกที่ไม่เจริญกลับสบายกว่า
มีปัญหาน้อยกว่า นอนหลับสนิทกว่า, ไม่เป็นโรคภัยไข้เจ็บ
แปลกๆ เหมือนคนสมัยนี้ ซึ่งมีโรคภัยไข้เจ็บแปลกมาก ๆ ชนิด
และแปลกหรือหนักหรือรุนแรงยิ่งขึ้นทุกที. คิดดูให้ดี, เรียก
ว่าใครมันเจริญทางไหนกันแน่.

คนสมัยนี้ก็เจริญทางวัตถุ ก็จะเห็นได้โดยแท้จริง
ว่า เจริญทางวัตถุเหลือประมาณ, แต่แล้วทางจิตมันไม่เจริญ
เท่า, หรือว่า ความเจริญทางวัตถุ นั้นแหละ มันปิดกั้น
ความเจริญทางจิตเสียหมด จิตมันก็ตกต่ำ ก็เป็นโรค
เกี่ยวกับจิต เกี่ยวกับความรู้สึก ความนึกความคิด มันก็
เป็นบ้า มันก็เป็นโรคประสาท มันก็เป็นโรคนอนไม่หลับ,
สู้ก่อนหินก็ไม่ได้ มันคิดอะไรไม่เป็น มันไม่มีมันสมองจะคิด
มันก็ไม่ได้คิด แล้วมันก็สบายกว่ามนุษย์ที่รู้จักคิด.

นี่ทำให้มีปัญหาขึ้นมาว่า การได้เป็นมนุษย์นั้นดี
อย่างไร, มันเป็นบุญหรือเป็นบาป, มันอยู่ที่ว่า มนุษย์นั้น
มันเป็นมนุษย์อย่างถูกต้องหรือไม่. ถ้ามีจิตใจพัฒนามา
อย่างถูกต้อง มนุษย์ก็ไม่ต้องเป็นทุกข์มากเหมือนเดี๋ย
นี้, เดี๋ยวนี้อันเรียกว่ามัน ไม่เป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง มันก็เลยมี
ปัญหามาก.

นิพพานคือผลสูงสุดของการพัฒนาจิต.

เราควรจะรู้จักพัฒนาจิตใจของเราให้ถูกต้องเพื่ออย่า
ให้เสียเปรียบคนป่า, คนป่าที่อยู่กันอย่างปกติตามธรรมชาติ

แม้จะไม่ถึงขนาดที่เป็นก้อนหิน ที่ไม่ต้องคิดนึกอะไร อยู่
อย่างปกติตลอดไป.

การพัฒนา^{นี้}ระวังให้ดี เพราะว่าคำว่า พัฒนา พัฒนา^{นี้}
หมายความว่าแต่เพียงว่ามันมากขึ้น ก็เรียกว่าพัฒนาแล้ว,
ผิดหรือถูกไม่ค่อยจะได้สนใจกัน, ขอแต่มากขึ้น ๆ ก็เรียกว่า
พัฒนาได้แล้ว. *ภาษาลาติน* คำที่มาเป็นภาษาอังกฤษปัจจุบัน^{นี้}
ว่า *เจริญ* นั้น เป็นคำเดียวกับคำว่า *บ้า*, ความเจริญกับความ
บ้าตัวหนังสือคำเดียวกัน. คำว่า พัฒนา^{นี้}ก็เหมือนกัน
มัน รก มันรก ที่รก จนใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้ ก็เรียก
ว่าพัฒนาเหมือนกัน คือมัน หมายความว่าแต่เพียงว่ามันมาก,
ยิ่งพัฒนายิ่งหมายความว่ามันยิ่งมาก, แต่ไม่ได้คำนึงว่า มันถูก
หรือผิด. อย่างนี้ พุทธศาสนาไม่ต้องการ ต้องการให้
เป็นว่า ถ้าพัฒนา ควรจะพัฒนาไปในทางถูกต้อง คือ
มัน มากขึ้นในทางที่ถูกต้อง, มากขึ้นแห่งความถูกต้อง,
มากขึ้นแห่งความสงบสุข ยังไม่มีคำเรียก เรายังไม่ได้ใช้
คำอื่นเรียก คงใช้คำว่าพัฒนา, รกเป็นป่าที่บาก็เรียกว่าพัฒนา
เหมือนกัน.

เราทำไม่ถูกต้องแล้ว ความเป็นมนุษย์ของเราจะเป็นสิ่งเลวร้าย ยิ่งไปกว่าคนป่าที่เรากล่าวหาเขาว่า ไม่พัฒนาอะไรเลย, ถึงแม้เดี๋ยวนี้ ก็ยังมีทางที่จะเปรียบเทียบได้บ้างเหมือนกัน, คนที่เราดูถูกเขาว่าไม่ก้าวหน้าไม่เจริญ นั่นแหละ บางทีดูให้ดีเถอะ เขามีความสงบสุขกว่าเราก็มิ เพราะเรามันคิดมากไปเอง เราก้าวหน้าไปในทางความยุ่งเหยิง. คนหนึ่งเขาหยุดอยู่ในความสงบ, แต่ดูแล้วคล้าย ๆ กับว่าเขาไม่มีอะไรจะทำ ไม่มีอะไรจะกิน ไม่มีอะไรจะอวด ไม่มีอะไรจะแสดง เราก็มองว่าเขาไม่พัฒนา.

ฉะนั้นถ้าจะวินิจฉัยใครว่าเป็นอย่างไรกันบ้างแล้ว ขอให้นึกถึงความสงบสุขเป็นหลักไว้ จะดีกว่า ว่า ถ้าในจิตใจมีความสงบเย็นนั้นแหละถูก, ภายนอกอาจจะไม่ค่อยมีอะไร ไม่ค่อยมีอะไรจะกิน จะนั่งจะห่ม จะใช้จะสอยก็ได้. แต่ถ้าภายในมันเป็นความสงบเย็น นั้นแหละมันจะได้เปรียบกว่า มันจะดีกว่า, ความยุ่งยากเร่าร้อน กระวนกระวาย มาจากการที่เราต้องการมากเกินไป; ถ้ายังเป็นชั้นจิตใจชั้นละเอียดที่สุดแล้ว มันเป็น เพราะเรายึดมันถือมัน. ฉะนั้น ถ้าเรารู้จักไม่หลงยึดมั่นในสิ่งใด เมื่อนั้นก็จะ

สงบเย็น, จะสงบเย็น เป็นความหมายของพระนิพพาน, เรียกว่า พระนิพพานที่นี้, พระนิพพานเดี๋ยวนี้, พระนิพพานอย่างทันอกทันใจ คือ เมื่อมีจิตใจไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใด ซึ่งอาตมาเคยขอรับรองแล้วขอรับรองอีกว่าสังเกตดูให้ดีๆ บางเวลาท่านก็มีมันโดยไม่รู้สึกตัว. แต่เมื่อท่านสังเกตไม่ดี ก็จะไม่รู้สึกว่ามี ก็เลยไม่รู้จักกับสิ่งที่ควรจะรู้จักหรือควรจะมี คือเวลาที่จิตใจนี้ ไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร.

แต่พูดอย่างนั้นแล้ว ก็รู้สึกว่ามันไม่แก่ง มันไม่แก่ง คือมันเป็นเอง, เวลาที่บังเอิญเป็นได้เอง ไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร แล้วเราก็มีความสุข ชนิดสงบเย็น แห่งจิตใจ เหมือนกับนิพพานนี้ก็มิได้, แต่มันไม่แก่ง เพราะว่าเราไม่ได้ทำให้มันเกิดขึ้น. เดี่ยวนี้เราจะเอากันในลักษณะที่ว่า จะทำให้เกิดขึ้น, จะทำให้เกิดขึ้นได้ตามที่เราต้องการ เมื่อใดก็ได้.

ศึกษาพระไตรลักษณ์ให้แจ้ง.

นี่คือการศึกษารื่องพระไตรลักษณ์: อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ให้เข้าใจชัดเจนแจ่มแจ้ง, รู้สึกได้ทันเวลาที่

มันเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้น มันจะทำให้จิตใจเราร้อน. อากมา
จะพูดเป็นเรื่อง ให้กำหนดจดจำไว้ ว่า ถ้ามีทุกข์ร้อนอะไร
อยู่ในใจเมื่อไร มันดับได้ด้วยพระอนิจจัง ทุกขัง
อนัตตา, หรือว่าถ้าพระอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาเข้ามาแล้วจิต
ก็จะเปลี่ยนเป็นเยือกเย็น คือเป็นว่างจากความร้อน ไม่มี
ความร้อนไม่มีเรื่องปรุงแต่ง ที่เป็นความร้อนหรือเป็นความ
ทุกข์.

ช่วยจำไว้ด้วยเถอะว่า ถ้าความหม่นหมอง ความไม่
พอใจ ความทุกข์ ความรู้สึกที่ไม่เป็นสุข อันใดเกิดขึ้น
ในความรู้สึกแห่งจิตใจของเราแล้ว รีบนึกถึงพระอนิจจัง
ทุกขัง อนัตตา; ถ้าถนัดที่จะเห็นอนิจจัง ว่าความไม่เที่ยง
มันไม่เที่ยงนะเว้ย, มันไม่เที่ยงนะเว้ย อย่างนี้ก็ ได้ แล้ว
ความทุกข์นั้นมันจะหายไป เพราะมันรู้สึกได้ว่า มันไม่เที่ยง
อย่างนี้เองนะเว้ย.

แต่นิสัยสันดานคนเราไม่เหมือนกัน บางคนรู้สึกว่า
เห็นทุกขังดีกว่า มันเป็นทุกข์อย่างนี้เองนะเว้ย เพราะมัน
ไม่เที่ยงมันก็เป็นทุกข์ อย่างนี้ก็ มี, หรือว่านิสัยสันดานของ
บางคน ชอบความหมายของอนัตตา มันไม่ใช่ตน,

พออะไรเกิดขึ้น ชุ่นมัวอยู่ในใจ นึกได้ว่า มันไม่ใช่ตัวตน
นะโว้ย มันก็หายไปได้.

ที่จริงมันก็เหมือนกัน อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มัน
เหมือนกัน แต่ว่ามันก็มีความหมายต่างกัน ความรู้สึกมันก็
ต่างกัน ทางเดินของปัญญามันก็ต้องต่างกัน. ถ้าจะเปรียบเทียบ
เหมือนกับว่า คนเราเห็นมันไม่ได้กินยาเหมือนกัน, บางทีคน
ชอบยาอย่างนี้, บางทีคนโน้นชอบยาอย่างโน้น, คนหนึ่งก็
ถกกับยาชนิดหนึ่ง ที่เรียกกันว่า *ยางเนื้อชอบยางยา* นั้นแหละ
คือข้อที่ว่า, เราบางทีก็อาศัยอนิจจัง บางทีก็อาศัยทุกขัง
บางทีก็อาศัยอนัตตา.

แต่เรื่องอนัตตาเป็นเรื่องสูงสุด เป็นเรื่องที่เรียกว่า
รวบยอด หรือสำคัญกว่า หรือเป็นหัวใจก็แล้วแต่จะเรียก
ของทั้งหมด, เห็นอนัตตาว่านั่นแหละ คือเห็นสูงสุด หรือ
เห็นทั้งหมด *ไม่รู้สึกว่าเป็นตัวตน* มันก็ไม่เรียกร้องเอา
อย่างที่ว่า *มีตัวตน*, หรือมันไม่มีความคิดนึกที่จะเรียกร้อง
หรือจะยึดมั่น หรือจะอะไรก็ตาม แต่เพราะเหตุที่เป็นธรรมะ
สูงสุด มันก็ต้องเห็นยาก เห็นยากกว่าเป็นธรรมดา, เหมือน

ยาวนานที่คิดว่า ตามปกติมันก็หายากกว่า ทำยากกว่า แพงกว่า อะไรกว่า.

เดี๋ยวนี้เราจะไม่รู้จักกันเสียเลย, คนสมัยนี้ยังจะ
 รู้จักกันเสียเลย เรื่องพระอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, ไม่รู้จัก
 เลยๆ ยังไม่พอ ยังเอามาล้อเล่นเสียอีก, ตรงกับคำว่าเดี๋ยวนี้
 ศาสนามันเร็ว ศาสนามันเลื่อน ลาง เลื่อน จางไป เหมือน
 กับมันเร็วมันจะหมดไป, จะหวังได้หรือไม่ว่ามันจะกลับมาอีก,
 มันจะกลับมาอีก. **ความรู้ที่ประเสริฐที่สุดของพระ-**
พุทธเจ้า ซึ่งเคยสูงสุดนั้นมันเลื่อนไป จางไปเร็วไป
 จนจะหมดจะสิ้นอยู่แล้ว, จะหวังได้หรือไม่ว่าจะกลับมาอีก.
 ถ้ามันไม่อาจจะกลับมาอีก เราก็บ้าที่มานั่งพูดกันเรื่องนั้น, มานั่ง
 พูดกันเรื่องนั้น ให้เสียเวลาทำไมก็ไม่รู้ ถ้ามันไม่อาจจะกลับ
 มาอีก.

แต่เอาตามาก็คว่า **พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า** ธรรมะ
 ไม่จำกัดเวลา อกาลิก, พระธรรมไม่ได้จำกัดเวลา ไม่ได้
 จำกัดกาล ว่าจะต้องเป็นไปตามกาล มันอยู่ที่การประพฤติก
 กระทำของคนปฏิบัติธรรมะ. ถ้าเราจะถือว่า เราจะปฏิบัติ

ธรรมะให้ถูกต้อง เอาความถูกต้องเป็นหลัก ธรรมะก็จะต้องกลับมา, เรื่องที่ละเอียดสุขุมประณีต เช่น เรื่อง นิพพาน เรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี้ ก็อาจจะกลับมาอีกได้.

เพราะไม่รู้จักพระไตรลักษณ์ จึงหลงทาง.

สติปัญญาของคนสมัยนี้เจ็บแสบแหลมมากกว่าคนโบราณมาก แต่ก็เอาไปใช้ในเรื่องอื่น, เขาเอาไปใช้เสียในเรื่องอื่น คือใช้ในเรื่องตรงกันข้าม ใช้ในเรื่องสร้างกิเลส สร้างความทุกข์ สร้างปัญหา ไม่ได้เอามาใช้ในทางที่จะดับทุกข์, ความทุกข์มันก็มากขึ้นๆ แล้วก็ไม่ได้ดับ, เพราะว่าคุณไม่รู้หลงเอาความทุกข์ เป็นความสุข, หลงเอาความทุกข์เป็นความสุข.

กิตฺตุให้ตี ยิ่งหลงในความทุกข์ หรือสิ่งที่จะให้เกิดความทุกข์ เป็นของตีเป็นของสุขไป, โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมัยปัจจุบัน นี้ ก็คือ หลงอยากจะมี จะได้ จะเป็น ในสิ่งที่ไม่ต้องมี ต้องได้ ต้องเป็น, ไปดูที่บ้านที่เรือน อะไรที่

ไม่จำเป็นอะไรจำเป็น ไปแยกแยะดู ก็จะพบสิ่งที่ไม่จำเป็นอยู่
 มาก, ไม่ต้องมี ไม่ต้องใช้ ไม่ต้องกิน ไม่ต้องอะไรก็มีอยู่ แทน
 ที่อยากจะเอาไปทิ้งเสีย กลับอยากจะไปหาอย่างอื่นมาเพิ่มเข้าอีก
 จนมันเต็มไปด้วยสิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องมี, ไม่จำเป็นจะต้องใช้
 ไม่จำเป็นจะต้องกิน, แล้วก็เข้าใจไปว่า เรายังไม่มี เรายัง
 ต้องการอีก ยังเรียกร้องที่จะเอาอีก ก็เกิดปัญหาใหม่ๆ ใน
 ยุคนี้ขึ้นมา คือคนเรียกร้องที่จะได้ ให้ทัดเทียมกับผู้อื่น
 โดยไม่ดูว่ามันจำเป็นหรือไม่จำเป็น, ส่วนเรื่องที่จะทำ
 ให้หยุดเย็นไม่เป็นทุกขันธ์นี้ไม่รู้จัก, ไม่เรียกร้องไม่
 ขวนขวาย. ถ้ารู้จัก ก็คงจะเอาสิ่งที่ไม่จำเป็นไปทิ้งทะเล
 เสียบ้าง ให้เหลือแต่พอดีๆ เท่าที่จำเป็น, เท่าที่จะไม่ทำให้
 เกิดปัญหา ว่าอย่างนั้นไม่ต้องทำก็ได้ คืออย่าเอามากี่แล้วกัน,
 อย่าไปอยากก็แล้วกัน ควบคุมความอยาก ตรวจสอบ
 ความอยากไว้เสมอว่ามันไม่จำเป็น นี่.

อย่างพ่อบ้านแม่เรือนทั้งหลายนี้ กำลังคิดจะมีโทรทัศน์
 สีกันทั้งนั้นแหละ ยกตัวอย่าง, แล้วบางบ้านก็มีแล้วด้วย
 นี้เป็นตัวอย่างเท่านั้น ว่ามันจำเป็นไหม, หรือจะคิดให้

ละเอียดลงว่า มันได้อะไร แก่ตัวเอง แก่ลูกแก่หลาน
 แก่เด็ก ๆ แก่ทุกคน, แต่แล้วทำไมมันก็เอามาแล้ว หรือ
 ทำไมมันอยากไปซื้อผืนส่งมา, ทำไมจึงไม่ดูว่า จำเป็น
 หรือไม่จำเป็น. ครั้นมาเกิดปัญหายุ่งยากขึ้นในครอบครัว
 ก็ไม่รู้อะไรจะแก้ อย่างไร ก็ไปโทษผีสิงเทวดา ไปรตนน้ำมันต์
 ไปดูโชคไปดูกลาง ว่าจะแก้ปัญหานั้นได้อย่างไร, ไม่มองดูที่
 ความโง่ของตัว, ไม่มองดูที่กิเลส ตัณหา อวิชชา อุปาทาน
 ของตัว. ^๕มนุษย์ที่จะต้องปวดหัว จะเป็นโรคประสาท
 จะต้องเป็นบ้า, ^๕หรือว่าจะต้องทำทุจริตศีลศีลศีลศีลธรรม
 วิวาทกันฆ่าฟันกันมากขึ้น.

ความไม่รู้จักอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทำให้ต้อง
 การในสิ่งที่ไม่ควรจะต้องการ อยากมีในสิ่งที่ไม่ต้องมี
 ไม่ควรจะมี, อยากจะเป็นโดยที่มันไม่ต้องเป็น ไม่ควร
 จะเป็น ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็น. ^๕มนุษย์ทั้งโลกกำลังเป็น
 อยู่อย่างนี้, ^๕มนุษย์ทั้งโลกเป็นอยู่อย่างนี้.

เปรียบเทียบกันดูเล่น ๆ บ้างก็ได้ ในวันหนึ่งมนุษย์
 สมัยใช้น้ำมันก๊าดถึง ^๕มนุษย์สมัยคนป่าไหนใช้น้ำมัน

วันหนึ่งก็หยด, จะพบว่าในสมัยคนป่าไม่ได้ใช้น้ำมันแม้แต่หยดเดียว ในวันหนึ่งๆ สมัยนี้เราใช้น้ำมันกันวันละไม่รู้กี่ล้านถึง หมายถึงทั้งโลกนะ, แล้วใครได้อะไร เราก็ได้ความยุ่งๆ ยุ่งเหลือที่จะยุ่ง. คนป่าก็ไม่เห็นขาดแคลนอะไร ไม่เจ็บไข้อะไร แล้วมันก็ไม่ตาย แล้วเขาก็คือปู่ ย่า ตา ยาย ของคนสมัยนี้, ถ้าว่าคนป่าสมัยนี้ทำผิด เป็นเรื่องผิดจริงแล้ว มันคงตายหมดแล้ว ไม่เกิดลูกเกิดหลานมาเป็นพวกเราสมัยนี้. ดูให้ดีว่าเรื่องผิดเรื่องถูก เรื่องเหล่านี้ มันหมายความว่าอย่างไรกัน, โรคจำนวนมากเกิดขึ้นเป็นของสมัยใหม่ ซึ่งคนป่าสมัยนั้นไม่รู้จัก ไม่รู้จักโรคชนิดนั้น เพราะมันเพิ่งมีสมัยเมื่อมนุษย์มันเจริญแล้ว.

นี่ลองคิดดูให้ดี ว่าความเจริญของมนุษย์นั้นมันมาด้วยอำนาจของอะไร, มันเป็นมาด้วยอำนาจของอะไร, หรือว่ามันเพิ่มขึ้นๆ นั้นด้วยอำนาจของอะไร, แล้วสิ่งนั้นมันมีผลเป็นความวุ่นวาย ยุ่งยากลำบากระส่ำระสายของคนสมัยนี้, แล้วจะเรียกว่ามันดีที่ตรงไหน แต่เราก็ยังเรียกว่าความเจริญ. ฉะนั้นความเจริญนั้นมันก็คือยุ่งมากขึ้น, มีปัญหามากขึ้น ถ้าจะพูดให้ถูก ก็คือมันบ้ามากขึ้น นั่นเอง.

ทำไมเราจะต้องพูดอย่างนี้ หรือพูดด้วยเรื่องอย่างนี้ ซึ่งบางคนก็รำคาญไม่อยากจะฟัง, มัน จำเป็นที่จะต้องพูดด้วยเรื่องนี้ ด้วยเรื่องนเรื่องที่กำลังพูดอย่างนี้ เพราะว่ามันเป็นสภาพอันแท้จริงของมนุษย์ ที่กำลังเป็นสัตว์ที่มีปัญหา มาก ทนทรมาณมาก ยุ่งยากมากกว่าสัตว์ชนิดไหนหมด, ไม่สมกับว่าเป็นมนุษย์ เป็นสัตว์ที่คิดที่สุด ประเสริฐที่สุด ประเสริฐที่สุดด้วยความมีความยุ่งยากมากที่สุด. กิคุเถอะมันดีหรือบ้า เป็นมนุษย์นี่กลับมีเรื่องยุ่งยากมากที่สุด, ลำบากมากที่สุด. ไปดูสัตว์เคี้ยวจางมันยังนอนสบายมากกว่าคน, หรือว่าสมัยคนบ้านก็ยังไม่สบายมากกว่าคนสมัยนี้ที่ว่าเจริญแล้ว รุ่งเรืองแล้ว แล้วดูถูกคนป่า ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของคนสมัยนี้เอง.

ทีนี้เราก็จะคุยกันที่ว่า กระแสของความเปลี่ยนแปลง, กระแสของการพัฒนา ที่ว่ากระแสหรือว่าที่เปลี่ยนเป็นดีขึ้น ๆ กระแสนั้นมันมาด้วยอำนาจของอะไร, ไม่เห็นก็ตามใจ. แต่ถ้าเห็นก็ จะรู้สึกว่ามีมาด้วยหลักเหตุผลเป็นคนใจ หลับหูหลับตา ไม่รู้เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แล้วไป

สร้างสิ่งที่ทำลายตนเองขึ้นมามากขึ้น ๆ. พระพุทธเจ้าจึงได้
ทรงนำมาสอนอีก, จำเป็นจะต้องเอาเรื่องนั้นมาสอนอีก ให้
มนุษย์รู้เรื่องที่จริงที่สุด ที่ถูกต้องที่สุด ที่มีประโยชน์
ที่สุด คือเรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เพื่อว่าอย่าต้อง
ทำอะไรที่เกินจำเป็น, อย่าต้องทำอะไรที่เกินจำเป็น, ทำ
ให้พอถูกพอดี ให้อยู่กันด้วยความสงบสุข.

พระพุทธเจ้าท่านทรงนำมาสอน มันต้องมีความ
จำเป็นที่สุดแหละ, หรือว่าท่านต้องเอาสิ่งที่จำเป็นที่สุด มี
ประโยชน์ที่สุดมาสอน ถ้าไม่อย่างนั้นก็ไม่ใช่พระพุทธเจ้า.
ฉะนั้น เราควรจะฟังคำของท่าน, เราจะต้องยอมรับตาม
พระบาลีที่ว่า สิ่งที่ท่านนำมาสอนมากที่สุด คือเรื่อง
สัพเพ สงฺขารา อนิจฺจา หรือว่า สัพเพ ธมฺมา อนตฺตา คือ
เรื่องที่สอนมากที่สุดกว่าเรื่องทั้งหลาย เพราะมีความ
สำคัญมากที่สุด. ฉะนั้นเราจะต้องเข้าใจเรื่องนี้, เอามาใช้
ให้เป็นประโยชน์ที่สุด คือประกอบอยู่ในชีวิตของเรา อย่า
ต้องให้มีความทุกข์เลย.

อาจจะมีบางคนที่เขาพูดว่า ไม่บ้าไม่สนุกก็ได้, ถ้า
ไม่บ้ากันเสียเลยก็ไม่สนุก มันจิตซีดแห้งแล้ง. นี่เขาอยาก

จะหัวเราะสุกเหวียง อยากจะร้องไห้สุกเหวียง อยากจะโลดเต้น
 สุกเหวียง, อยากจะทำอะไรเหมือนกับคนบ้าเสียบ้าง, แล้วก็
 รู้สึกว่ามันสนุก สนุกดี, แต่แล้วในที่สุดมันเป็นอย่างไร ที่ว่า
 สนุกดี ที่มีอะไรๆ ที่ไม่จำเป็นขึ้นมาในโลกเต็มไปหมด
 นั่นเป็นอย่างไบบ้าง.

เราเรียกกันว่าความเจริญๆ แต่ผลของมันก็คือ
 ลำบากมากขึ้น ปวดหัวมากขึ้น กระทบผู้คนบ้างไม่ได้ สู้
 สัตว์เศรษฐกิจทั่วไปก็ไม่ได้. แต่ไม่ได้หมายความว่า เราจะ
 กลับไปเป็นคนบ้ากันอีก, เราเป็นมนุษย์อย่างนี้แหละ
 ขอแต่อย่าให้มีความทุกข์ จนน่าละอายคนบ้าก็แล้วกัน
 การพัฒนาของมนุษย์นั้น จึงจะเรียกว่าพัฒนาอย่าง
 ถูกต้อง, พัฒนานั้นต้องพัฒนา แล้วก็พัฒนาอย่างถูกต้อง
 มาอยู่ในสภาพที่มีความอึดด้วยธรรมะ, มีความอึดด้วย
 ธรรมะอยู่ตลอดเวลา.

เห็นไตรลักษณ์แล้ว จะอึดอยู่เสมอ.

มีความอึดอยู่ตลอดเวลา ใครจะทำได้, มันมี
 ความหมายพิเศษ ที่ว่าเรามีความถูกต้องอยู่ที่กาย วาจา

ใจ แล้วเราพอใจอยู่ในความถูกต้อง ที่กาย วาจา ใจ
 นั้นแหละเรียกว่าอิมอยู่ตลอดเวลา, แล้วก็ต้องมีความ
 ถูกต้องอยู่ที่เนื้อที่ตัว ที่การกระทำ ที่วาจา ที่ใจ ที่ความคิด
 ความนึก, กระทั่งว่าของใช้ ไม่สอยที่จำเป็นในบ้านในเรื่อง
 ก็ต้องมีลักษณะถูกต้อง. **ขอให้ถูกต้องไปตั้งแต่ทรัพย์สิน**
สมบัติ ที่มีอยู่ในบ้านในเรื่อง, **มีการกระทำ** ที่ถูกต้อง
 เป็นที่พอใจ พอใจของพระอริยเจ้าแล้วก็ยิ่งดี, **มีการพูดจา**
ถูกต้อง **มีความคิด** ก็ถูกต้อง. เมื่อเรารู้สึกว่ามันมี
 ความถูกต้อง เราก็จพอใจ ความพออนั้นแหละคือความ
 อิม, ไม่ใช่ว่าต้องกินอย่างกินข้าวกินน้ำแล้วก็อิม นั้นมันอีก
 อิมหนึ่ง เป็นอิมของร่างกายของวัตถุ. อิมทางวัตถุ นั้นอิม
 ทางจิตใจก็คืออิมเมื่อเรารู้สึกว่ามันถูกต้อง.

ถ้าท่านรู้สึกว่ามันง่วงหงอิดมันถูกต้อง ก็คงจะอิม,
 ถ้ารู้สึกอย่างนั้นจริง ที่มันง่วงหงอิดอย่างเดียวกัน มันเป็นความ
 ถูกต้อง, ท่านก็จะพอใจและอิมใจ, นั่นคือ **ความอิมที่ไม่ต้อง**
กิน, อิมที่ไม่ต้องกิน นั่นแหละคืออิมจริง อิมที่ต้องกินนั้น
 มันอิมหลอก ๆ มันอิมเรื่องทางวัตถุ, อิมโดยไม่ต้องกิน อิม
 โดยไม่ต้องอยากนั้นแหละ คือความอิมที่แท้จริง. **อิมโดย**

ไม่ต้องกิน ก็คือมีความถูกต้อง, จิตรู้สึกว่าถูกต้อง จะเรียกว่าจิตมันกินความรู้สึกว่าถูกต้องก็ได้เหมือนกัน, จิตมันได้กินความรู้สึกว่าเรากำลังมีความถูกต้อง มันก็อึม, อึมชั้น สูงสุดนั้นมันอึมโดยที่มันไม่หิว.

ขอให้ช่วยคิดดูสักนิดเถอะว่า มันไม่หิว^{นี้} มันอึมหรือไม่อึม, มันไม่หิว^{นี้}มันอึมหรือไม่อึม. ท่านลองคิดดู ถ้าคิดถูกต้อง อาตมาเชื่อว่า มันคงจะรู้สึกว่ามีอึมชนิดหนึ่ง ยิ่งกว่าอึม อึมที่ยิ่งกว่าอึม คือมันไม่หิว มันไม่หิวเลย, มันสบายที่สุด พอดีที่สุด สบายที่สุด จิตที่ไม่หิวกลายเป็นอึมที่สุดนั้นแหละความหมายของนิพพาน.

ถ้าเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แล้ว มันจะไม่หิว ไม่อยากอะไร มันก็จะอึมถึงที่สุด, อึมเพราะไม่หิว คุจะเป็นจุดสูงสุดของการพัฒนาจิตใจของมนุษย์ ขึ้นไปจนถึงระดับที่ว่า มันอึมอยู่ตลอดเวลาแหละ ไม่หิวในทางฝ่ายจิตใจ. จะเป็นอย่าง^{นี้}ได้ ก็ต้องมีอะไรมาทำให้ไม่รู้สึกหิว, ความเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตานั้นแหละ จะทำให้ไม่รู้สึกหิวในอะไรแม้แต่นิดเดียว, จึงอึมอยู่เสมอ.

พระพุทธรูปถ้าเขาทำถูกต้อง จะมีพระพักตร์ที่อิม
 อยู่เสมอ, เราก็อ่านให้ออก ว่าพระพุทธรูปมีพระพักตร์ที่
 รู้สึกว่าอิมอยู่เสมอ, **เพราะว่าพระพุทธเจ้าไม่มีความหิว
 และอิมอยู่เสมอ.** เกียวนั้นไม่ค่อยสนใจ ทำพระพุทธรูป
 ทำให้ขายได้ก็แล้วกัน มันจะถูกหรือไม่ถูก; ถ้าเป็นสมัยที่
 เขาเป็นศิลปะกันจริงๆ เขาจะต้องทำลำบากมาก กว่าจะได้
 พระพุทธรูปที่ถูกต้องสักองค์หนึ่ง คือ มีพระพักตร์ที่อิมอยู่
 เสมอ นั่นคือนิพพาน, ความที่ไม่หิวอะไรอิมอยู่เสมอ
 คือ นิพพาน, พระพักตร์ของท่านจึงเป็นสิ่งที่แสดงนิพพาน
 อยู่เสมอ. ถ้าใครมีพระพุทธรูปอย่างชนิดนั้นมาวางไว้ดู ไว้
 กราบไว้ไหว้อยู่ประจำ ก็จะมีค่ามาก เพราะจะเตือนให้เข้าใจ
 ความไม่หิวและความอิมอยู่เสมอ.

เอาละ, เกียวนั้นมาถึงจุดสูงสุด ที่ว่าพัฒนาเพื่อจิต
 อยู่ในขั้นที่ว่า อิมอยู่เสมอ ก็แล้วกัน, แล้วก็ได้กล่าวมา
 แล้วว่า เพราะความเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มันเลย
 หิวไม่เป็นไม่ว่าจะหิวอะไร มองไปในอะไรๆ ก็ไม่รู้สึกหิว คือ

ไม่รู้สักอยาก ความรู้เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทำให้
 หิวไม่ได้ หิวไม่เป็น ไม่รู้จะหิวอะไร มันเลยหยุดหิว มัน
 เป็นความอึดมเสมอ, เพราะอำนาจของความรู้ แจ่มแจ้ง
 ประจักษ์ อยู่ในใจเสมอ ถึงความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา
 ซึ่งจะเอามาเป็นธรรมะสำหรับพัฒนาจิตให้สูงสุด. ในครั้งที่
 แล้วมา ก็พูดถึงเรื่องอนิจจังและทุกขังมาแล้ว ยังเหลือแต่
 หมวกอนัตตา ซึ่งตั้งใจว่าจะพูดในวันนี้.

รู้จักอนัตตาแล้วจะเข้าถึง อตมมโย.

เรื่องอนัตตาเป็นเรื่องที่ยากที่สุด ทั้งในการที่แม่
 แต่จะเพียงแต่ศึกษาเล่าเรียน ก็ยังยากที่สุด, เรื่องปฏิบัติมันก็
 ยากด้วยเป็นธรรมดา. ถ้ารู้อนัตตาจริง ก็จะทำให้เกิด
 ความรู้ที่สูงขึ้นไป หรือแจ่มแจ้งชัดเจนลงไป, ท่านแสดงไว้
 บทหนึ่งว่า สัพพโลเก จ อตมมโย ภวิสฺสามิ, สัพพโลเก จ
 อตมมโย ภวิสฺสามิ—เราจักเป็นผู้ไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้น ในโลก
 ทั้งปวง.

ฟังไม่ถูกใช่ไหม นี่ตามท้าวบาลีไม่รู้จะแปลว่าอย่างไร
 ท้าวบาลีมันแปลว่าอย่างนี้ เราจักไม่เป็นผู้ที่สำเร็จมาจาก

สิ่งนั้น ในโลกทั้งปวง, บาลีชนิดนี้ เขาเรียกกันว่าสูตร เป็นตัวสูตร เป็นคำย่อเพื่อให้จำไว้เพียงไม่กี่คำ, เป็นตัวสูตรแล้วตัวคำอธิบายนั้นมีอีกมาก พุคกันสักวันก็ได้, จำตัวสูตรให้ได้ก่อน ว่าเราจะเป็นผู้ไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้น ในโลกทั้งปวง.

สำเร็จมาจากสิ่งนั้น มันมีสิ่งหนึ่งอยู่ที่ทำให้เราสำเร็จ เกิดมาจากสิ่งนั้น ใครเข้าใจก็ลองคิดดูพลาง; **คนบุญชน** ธรรมดาสามัญ สำเร็จมาจากสิ่งนั้น สำเร็จออกมาจากสิ่งนั้น สิ่งนั้นคือสิ่งที่ทำให้มีกนนั้นแหละ ให้มีตัวมันตัวคน กนไ้กนนั้นแหละ **คนบุญชน** กนนั้นแหละ มันต้องสำเร็จมาจากสิ่งนั้นของมัน.

เรามาจากอะไรกัน? เกิดมาจากอะไรกัน? ถ้าพูดทางวัตถุเนื้อหนังร่างกาย ก็เกิดมาจากแม่กับพ่อ เกิดมาจากสิ่งนั้นแหละ คือแม่กับพ่อ, เราสำเร็จมาจากสิ่งนั้น คือแม่กับพ่อ. ถ้าจะพูดว่า เราก็คือเป็นผู้ไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้น ก็เท่ากับว่า เราจะไม่สำเร็จมาจากแม่และพ่ออีกต่อไป, แต่นั่นเป็นของดี ๆ ง่าย ๆ ไม่พูดถึงก็ได้.

สิ่งนั้นที่จะให้สำเร็จเป็นตัวเราขึ้นมา นั่น คือ ความโง่ ความหลง ความเข้าใจผิด จนเป็นความยึดมั่น ถือมั่นว่ามีตัวเรา นี้เรียกว่าอัสมีมานะก็ได้, อัตตวา-ทูปาทานก็ได้, คือความยึดมั่นว่าตัวกูหรือของกู เกิดขึ้น ตามกฎเกณฑ์แห่งอิทัปปัจจยตา, ตามนัยยะแห่งปฏิจ-สมุปบาท ที่เราเคยพูดกันมาอย่างยืดยาว ละเอียดยจนเกิน ละเอียดยแล้วเรื่องปฏิจสมุปบาท.

สรุปสั้นอีกนิตหนึ่งว่า พอตากระบรูป อายตนะ ภายในกระทบอายตนะภายนอกเกิดวิญญาณ, ๓ อย่างนี้ทำงาน ด้วยกันเรียกว่าผัสสะ, ผัสสะมีอวิชา ไม่มีอวิชา ผัสสะนั้น มีอวิชา ก็เกิดเวทนาที่มีอวิชา เกิดคันหา คือความโง่อยาก ด้วยอวิชา, เกิดอุปาทาน ว่ากูผู้อยาก, เมื่อนั้นแหละคือ เกิดตัวกู, ตัวกูเกิดเป็นภพเป็นชาติแห่งตัวกู, เกิดทุกข์ขึ้นมา.

ตัวกูนี้มันมาจากอุปาทาน, สำเร็จมาจากสิ่งนั้น คือสำเร็จมาจากอุปาทาน ว่าตัวกู เช่นเดียวกับทางร่างกาย สำเร็จมาจากพ่อแม่, แต่ทางจิตทางวิญญาณ สำเร็จมาจาก อุปาทานว่าตัวกู.

อติम्मโย—เราจักไม่สำเร็จจากสิ่งนั้น.

เดี๋ยวนี้ มีหลักว่า เราจักไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้น
 ในโลกทั้งปวง. ทำไมต้องพูดว่าในโลกทั้งปวง? เพราะใน
 โลกมันมีมาก มีอารมณ์มาก; ถ้าอารมณ์นั้นไม่มากพอที่
 จะยั่ว ก็มีอารมณ์อื่นที่มากพอที่จะยั่ว เพราะว่ามันในโลก
 ทั้งปวง. เดี่ยวนี้เราจะตัดบทเสียว่า ในโลกทั้งปวงไม่มี
 อะไรที่จะมายั่ว คือจะมาปรุงแต่งให้เกิดอุปาทานว่าตัวกู.

เราจะเป็นอติम्मโย, อติम्मโยคำนี้สำคัญมาก
 พิเศษมากควรจะรู้จักกันทั่วไป คิดปากอยู่ แต่ก็ไม่รู้จัก
 เพราะไม่ได้เฝ้ามาพูด มันก็ ตกค้างอยู่ในพระไตรปิฎก
 นอนเงียบอยู่ในพระไตรปิฎก. อติम्मโย—ไม่สำเร็จมาจาก
 สิ่งนั้น, พูดเหมือนกับวิทยาศาสตร์ ว่า ในโลกนี้มันเต็ม
 ไปด้วยสิ่งที่จะให้สำเร็จออกมาเป็นตัวกู. นี้เราตัดบทว่า
 เราจักไม่สำเร็จออกมาจากสิ่งนั้น, จักไม่เป็นผู้ที่เกิด
 ออกมาจากสิ่งนั้น.

คำว่าสำเร็จ นั้นคือสิ่งที่เขาใช้ปรุงแต่งทำขึ้นมา,
 เช่นว่าสำเร็จไปด้วยโลหะ นี้หมายความว่าทำขึ้นมาจากโลหะ,

สำเร็จจากไม้ คือทำค้ำยันไม้ เคียงวันสำเร็จมาจากสิ่งนั้น, หรือสำเร็จจากอุปาทานที่มาจากอวิชา ก็ทนทุกข์ไปซี ตามแบบของผู้มีอวิชาอุปาทาน.

นี่เราจะไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้น คือจะไม่ยอมให้อวิชาอุปาทานเกิดขึ้นได้, นี่เป็นคำที่มีความหมายสูงแหวะ เป็นความหมายสูงสุด เพราะมันแทนการบรรลุสูงสุด เป็นพระอรหันต์นั่นแหละ. เขาจะถือว่า มนุषย์สูงสุดคือพระอรหันต์, คำนี้ก็ใช้เรียกได้ว่า อตัมมโย ไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้น, สิ่งไรก็ตามที่ให้สำเร็จมาจากตัวกู เป็นของกู มีกิเลส มีความทุกข์, เราจะไม่ยอมสำเร็จมาจากสิ่งนั้นอีก คือจะไม่ให้สิ่งนั้นสร้างเราขึ้นมาได้อีก, เพราะเราเห็นว่าอย่างไหนก็ตามที่สร้างขึ้นมาแล้ว เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทั้งนั้นเลย, เป็นเรื่องบ้าทุกเรื่องเลย จึงไม่อยากจะสำเร็จมาจากสิ่งนั้น.

เราได้ยินคำว่าอรหันต์ หรือคำอื่น ๆ ที่เป็นชื่อของพระอรหันต์ แต่ความหมายไม่น่าอัศจรรย์เหมือนคำว่า อตัมมโย คำนี้ ว่าไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้น, สิ่งนั้นคือทำให้สำเร็จเป็นความคิดว่าตัวกู ของกู คืออวิชาอุปาทาน,

จะว่าค้นหาก็ได้ เพราะค้นหาให้เกิดอุปาทาน, ทั้ง
 ค้นหาและอุปาทานก็คือความโง่ คืออวิชา, อย่าได้
 สำเร็จมาจากอวิชา คืออย่าให้อวิชาปรุงแต่งได้อีก
 ต่อไป.

คำว่าในโลกทั้งปวง ไม่ว่าโลกไหน จะมาล่อให้
 เราโง่ไม่ได้อีก, ในโลกมนุษย์มีอะไรที่วิเศษเท่าไรอย่างไร
 ก็ไม่มาล่อ, ไม่มาล่อให้เราอยากเป็นตัวกูขึ้นมาอีกหรือ
 สวรรค์เต็มไปด้วยสิ่งที่สวยงามสนุกสนานเอร็ดอระย ที่เขา
 หลงกันนักโลกสวรรค์นั้นก็^๕ไม่มาล่อให้อยากจะเป็นตัวกูขึ้นมา
 อีก, แปลว่าสวรรค์นั้นก็^๕เป็นอารมณ์มาให้เกิดตัวกูอีกไม่ได้,
 ดีไปกว่านั้นเป็นพรหมโลก พรหมโลกๆ ก็ชั้นๆ ล้วนแต่ดี
 ยิ่งๆ ขึ้นไป พรหมโลกเหล่านั้นก็^๕ไม่สามารถที่จะมาเป็น
 เหตุล่อ ปรุงแต่งให้ตัวกูเกิดขึ้นมาเพื่อโลกนั้นอีก. ดังนั้น
 ท่านจึงใช้คำว่า สัพพ โลก—ในโลกทั้งปวง, ไม่ว่าในโลก
 ไหนไม่มาทำให้เกิดตัวกูขึ้นมาได้, เรียกว่า ไม่สำเร็จมาจากสิ่ง
 นั้นในโลกทั้งปวง,

เราจะเป็นอย่างนี้ให้ได้ จึงจะเรียกว่าถึงที่สุดแห่ง
 การพัฒนา, ไม่มีอะไรๆ ในทุกๆ โลก มาหลอกมาลวง

มาปรุงแต่งจิตใจ ให้เกิดเป็นตัวกู—ของกูขึ้นมา. ทีเดียว
 เพียงแต่ในโลกนี้ ของโง่ ๆ ง่าย ๆ ในโลกนี้ ก็ปรุงแต่งให้เกิด
 ความรู้สึกเป็นตัวกู—ของกูขึ้นมา จนได้แย่งชิงกันฆ่าฟันกัน
 ตายไม่เว้นแต่ละวัน, อาชญากรรมเกิดขึ้นในโลกไม่เว้นแต่
 ละวันนับไม่ไหว เพราะว่ามันมีของในโลกเป็นเหยื่อแห่ง
 กามารมณ์ โดยเฉพาะนี้ปรุงแต่งขึ้นมา. ทีเดียวว่า **ทุกโลกเลย**
ทั้งกามารมณ์และมีใช้กามารมณ์ และสูงสุดจนเป็น
ชั้นพรหม ก็ไม่มาล่อให้กูอยากเกิดเป็นตัวกู แม้ใน
 โลกไหน, เพราะเห็นอนัตตา **ว่าจะเกิดขึ้นมาในโลกไหน**
 ในระดับไหนชั้นไหนอย่างไร มันก็คืออนัตตา ลงไปถึงอนิจจัง
 ทุกขัง ค้ำยก็ไค้, จะเกิดในพรหมโลกชั้นสูงสุด ที่สุดแล้ว
 ที่มนุษย์จะไปถึงได้ มักจะระบุนึก **เนวสัจญานาสัจญายตนะ**
มันก็ยัง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา. ฉะนั้นจึงไม่อยาก, ไม่
อยากเกิด ไม่อยากลอง เพราะเห็นอนัตตา.

อนิจจัง—ทุกขัง—อนัตตา=เข่นั่นเองมีคุณค่ามาก.

ตรงนี้อาจจะบอกให้จำไว้ เพื่อความสะดวกอีกอย่าง
 หนึ่งว่า **อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา สามคำ** นี้ต้อง ๓ คำ

๓ ความหมาย ๓ คำ, ถ้าเอาให้ง่าย เอามาใส่ถ้วยบดก็เป็น
 ขนานเดียวกันเสีย, เป็นสิ่งเดียวกันเสีย, จะเหลือว่า
 ตถาตา: อนิจจัง ไม่เที่ยง, ทุกขัง เป็นทุกข์, อนัตตา
 ไม่ใช่ตน, เอามาบดให้เข้ากันเป็นสิ่งเดียวกันเสีย มันจะกลายเป็น
 เป็นสิ่งที่มีชื่อเรียกว่าตถาตา. ตถาตา แปลว่า เช่นนั่นเอง
 เท่านั้นเอง, พุคหายบายก็ว่า แค่นั้นเอง ไม่วิเศษอะไร
 ไปกว่านั้น, โลกนี้ เทวโลก พรหมโลก โลกไหนก็ตามใจ
 มันก็เท่านั้นเองแหละ, เท่านั้นเองแหละ, พุคหายบาย
 ก็ว่า แค่นั้นเองกูไม่บ้ากับมึง, นี้เรียกว่า รวมอนิจจัง
 ทุกขัง อนัตตา เข้ามาเป็นคำพูดคำเดียวแล้วก็ว่า เช่นนั่นเอง.

ขอให้ช่วยจำไว้ด้วยจะมีประโยชน์ที่สุด กันบ้าได้,
 กันโรคประสาทได้, กันปวดหัวได้ กันอะไรก็ได้, เช่น
 นั่นเอง, เช่นนั่นเอง, ถ้ามันเข้ามาแล้วก็เช่นนั้นเอง ให้
 ถูกต้อง ให้ทันทั่วทั้งที แล้วมันก็จะไม่เสียทีกิเลส ด้วยถ้า
 เหยื่อของกิเลสมา จะเอาตัวไป จะเอาตัวเราไป เรารู้เช่น
 นั่นเอง มันก็หยุด, เรียกว่าสัมปญามารได้ เช่นนั่นเอง.
 ความจริงคือ เช่นนั่นเองฆ่ามารได้ สู้มารได้ ป้องกันอะไร
 ได้หมด, ป้องกันได้ทุกอย่าง, โรคภัยไข้เจ็บชนิดไหน

ความทุกข์ชนิดไหน กันได้ด้วยเช่นนี้เอง เพราะมัน
มาจากอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, รวมกันเข้า มีคุณค่า ๓ เท่า
ในคำว่าเช่นนี้เอง. เมื่อเห็นเช่นนี้เองแล้ว โลกไหน ๆ
ก็ไม่น่าพิศมัย ไม่น่าพิศวาส ไม่น่าพิศวง, มันก็เป็น
อตัมมโย—ไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้น, ไม่สำเร็จมาจากสิ่งที่
ปรุ้งแตงนั่น.

เห็นอนิจจัง-ทุกขัง-อนัตตาแล้ว จะสั้นตัวกู-ของกู.

ที่นับทศต่อไปของท่านมีว่า *อหฺงการ จ เม อปรุขฺเขตติ,*
อหฺงการ จเม อปรุขฺเขตติ—อหฺงการของเราจักดับไป, อหฺงการ
คือตัวเราจักดับไป. ข้อถัดไปว่า มมฺงการ จ เม อปรุขฺเขตติ
มมฺงการของเราจักดับไป, อหฺงการของเราจักดับไป มมฺงการ
ของเราจักดับไป คือความรู้สึกว่าตัวกูก็ดี ความรู้สึกกว่า
ของกูก็ดี มันก็จะดับไป.

ตัวกูนั้นคือเป็นตัวประธานว่ามีตัวกู ผู้อยาก ผู้
ต้องการ ผู้ใคร่ผู้เสีย ผู้แพ้ ผู้ชนะ นี่เรียกว่าตัวกู, แล้วก็มี
ความรู้สึกว่าได้ เสีย ชนะ แพ้ นั่นมันเป็นที่ของกู ความแพ้
ของกู ความชนะของกู, ความได้ของกู ความเสียของกู มันก็

กันไปเสมอแหละ. เรา^{นี้}รู้สึก^{นี้}ว่าตัวเรา ^{นี้}เป็นอหังการ, มีอะไรเป็นของเรา ^{นี้}เป็นมมังการ ต่อไป^{นี้}ความรู้สึก อย่าง^{นี้}จะไม่มีอีก จะดับทีเดียว เลิกกัน หมดกันเลย จะไม่^{นี้}รู้สึก^{นี้}ว่าตัวกู, ตัวกู ยกหู ชูหาง ไม่ยอมใคร ไม่อะไร หมด^{นี้} มันจะดับไป เพราะมันเห็นตถาตา.

^{นี้}เมื่อตัวกู—ตัวกูมันดับไปแล้ว ของกู—ของกูมันก็ ต้องพลอยดับไปด้วย เพราะมันไม่มีที่ตั้งที่อาศัย, ตัวกูมัน ไม่มีแล้ว ของกูมันจะมีอย่างไรได้. ฉะนั้นท่านจึงระบุดับตัวกู นั้นแหละเสียก่อน และของกูมันก็จะดับไปเอง; เพราะเห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มันก็เกิดการดับแห่งตัวกู การ ดับแห่งของกู, แล้วความทุกข์มันจะอยู่ที่ไหนเล่าก็คิดดู ว่า ตัวกูก็ไม่มี ของกูก็ไม่มี ความทุกข์จะอยู่ที่ไหนเล่า, ปัญหา จะอยู่ที่ไหนเล่า, อะไร ๆ ทั้งหลายจะอยู่ที่ไหนเล่า เมื่อตัวกู— ของกูมันไม่มีเสียแล้ว.

^{นี้}ผลของการเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ท่าน ช่วยพึ่งมันไว้ในฐานะ เป็นเรื่องละเอียดประณีตสูงสุด, เข้าใจยาก ประเสริฐในพระพุทธศาสนา จนผู้รู้ ได้ยินคำ^{นี้} แล้วยกมือไหว้ ยกมือไหว้อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา.

อสาธารถญาณเกิดได้.

คำต่อไปท่านมีว่า อสาธารถณ ๑ ญาณ น สมนุภาคโต ภวิสฺสามิ—เราจักประกอบด้วยอสาธารถญาณ, การเห็นความจริงอย่างที่ว่ามาทั้งยี่ศกยานี้ รู้ความจริงอันนี้ ท่านเรียกว่า อสาธารถญาณ. ญาณคือความรู้ที่ไม่สามัญแก่ทุกคน, ที่ไม่สาธารถณะแก่ทุกคน. ถ้าฟังออกก็จะเห็นได้เองว่า ความรู้ชนิดที่ว่ามันไม่มีทั่วไป ไม่มีอยู่อย่างทั่วไป, มันจะมีได้เฉพาะคน ซึ่งก็มีน้อยมาก เรียกว่า อสาธารถญาณ. ใครจะเข้าใจเรื่องที่คุณนั้นก็คน ลองคิดดู ลองคิดดูมีกี่คน ถ้ามันมีสักคนก็มันไม่สาธารถณะแก่คนนอกนั้น, ฉะนั้นความรู้อันนี้จะมีแก่ชาวโลกทั้งโลกไม่ได้ดอก เพราะว่าเดี๋ยวนี้ชาวโลกทั้งโลกกำลังบ้ากันสุดเหวี่ยง. ส่วนความรู้อันนี้มันอสาธารถณะ, มันจะเกิดขึ้นได้มีได้ เฉพาะแก่บุคคลที่อุทิศสำหรับฝึกฝนกันมาอย่างยิ่งถึงที่สุด.

มาฟังคำบรรยายที่สวนโมกข์ที่สืบครั้งแล้วนะ มันเกิดบ้างหรือเปล่า อสาธารถญาณนั้นเกิดขึ้นบ้างหรือเปล่า? มาฟังคำบรรยายที่สวนโมกข์ทั้งร้อยครั้งแล้วก็ ได้นะบางคนมันเกิด อสาธารถญาณหรือเปล่า.

ขอให้คำนวณดู จะเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา
จนเกิดความรู้สึกไม่ปรองดอง เป็นอติมมโย, ความรู้
อย่างนั้นมันยากที่จะมี เป็นบัจจัตตังเฉพาะคน มีแทนกันไม่ได้
เหล่านี้เป็นต้น ท่านจึงเรียกว่าสาธารณญาณ, พุทให้ชัด ก็คือ
ญาณที่จะรู้จักพระนิพพานเฉพาะตนนั้น เรียกว่าสา-
ธารณญาณ.

เราจักเป็นผู้ประกอบด้วยอสาธารณญาณ จะ
สำเร็จได้อย่างไร? สำเร็จได้เพราะฝึกฝนอยู่แต่ในการ
เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หรือตถตา ก็แล้วแต่จะเรียก,
ฉะนั้นไปสอบไล่ตัวเองดู ทดสอบตัวเองดู ว่าเรามีญาณ
อะไรบ้างไหม, ญาณนั้นไปถึงไหนแล้ว, หรือว่าอยู่แค่พื้นๆ
อยู่นั่นเอง มันไม่มองเห็นข้อนี้เสียเลย. หลักเกณฑ์ที่จะ
ตรวจสอบมันก็ง่ายนิดเดียวแหละ คือมันยังมีตัวกู-ของกู
อยู่นี้ แม้ไม่พูดออกมา มันก็เรียกอยู่ในใจ, ดูหน้าคุณามัน
ก็รู้ ว่าคนนั้นมันเรียกอยู่ในใจ มันมีตัวกูของกูเรียกอยู่ในใจ
แม้ปากมันจะไม่พูดออกมา ก็เป็นอันว่าตัวเขานั้นแหละจะรู้ดี
ว่ามีอสาธารณญาณหรือไม่.

เหตุให้เกิดตัวกู-ของกู ปรากฏแจ่มแจ้ง.

ข้อต่อไปท่านมีว่า เหตุ จ เม สุกฺกโฐ ภวิสฺสติ-เห-ตุ
 ธรรมที่เป็นเหตุนี้ จะปรากฏแจ่มแจ้งแก่เรา. ตัวเหตุก็คือ
 ตัณหาอุปาทาน นั้นแหละ ที่มันทำให้เกิดตัวกู-ของกู
 จักแจ่มแจ้งแก่เรา จงแจ่มแจ้งแก่เรา, เราจงรู้จักสิ่งที่เป็น
 เหตุทุกชั้นตอนให้ดี. สุกฺกโฐ แปลว่า เห็นอย่างดี :
 ตั้งแต่อายตนะอาศัยกันเกิดวิญญาณ-เกิดผัสสะ-เกิดเวทนา
 -เกิดตัณหา - เกิดอุปาทาน - เกิดภพ - เกิดชาติ, นี้เรียกว่า
 เหตุทั้งนั้นแหละ, เหตุแต่ละตอน แต่ละตอน ส่งเสริมเหตุ
 แต่ละเหตุ ๆ ขึ้นมาเป็นชั้น ๆ ชั้นแห่งเหตุ. ส่วนที่เป็นเหตุ
 เหล่านี้ก็จะปรากฏชัดเจนแก่เรา.

และข้อสุดท้ายคู่กันก็คือว่า สิ่งที่เกิดมาจากเหตุ
 ก็จักชัดเจนแก่เรา. ตัวธรรมะที่เป็นเหตุก็ปรากฏชัดเจน
 แก่เรา, สิ่งที่เกิดมาจากเหตุนี้ ก็ปรากฏชัดเจนแก่เรา
 คือผลนั่นเอง. ส่วนที่เป็นเหตุก็ปรากฏชัดเจนแก่เรา,
 ส่วนที่เป็นผลก็ปรากฏชัดเจนแก่เรา, ความโง่ของเรา
 อวิชชา ตัณหาของเราเป็นเหตุ ทำให้เกิดตัวเรา มีความรู้สึก
 ลม ๆ แล้ง ๆ ไม่มีตัวจริง แต่มีนรฺนแรงมาก เป็นความมืด

รู้สึกรุนแรงมากกว่าตัวเรา ตัวเรา แล้วก็ ได้มีความทุกข์, อันนั้นก็
ก็เป็นผลที่เกิดมาจากเหตุ.

ขอให้มองเห็นชัดลงไปว่า มันคาบเกี่ยวกันอยู่
อย่างนี้ : อวิชชา ตัณหา อุปาทาน มันเป็นเหตุ, แล้ว
มันปรุงตัวกู—ของกูเป็นผลขึ้นมา ได้เป็นทุกข์หนักอยู่
ด้วยความยึดมั่นถือมั่น, นี่มันเป็นผล แล้วมันติดกันอยู่
มันปรุงกันอยู่. เราจงรู้จักมันทั้งสองส่วนให้ดี ดูว่า
ความไม่รู้เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มันจึงเกิดอวิชชา
ตัณหา อุปาทาน, ถ้ามันมีญาณ มีปัญญา มีวิชาแล้ว
มันก็ไม่เกิดเหตุที่จะทำให้เกิดตัวกู. เมื่อไม่มีเหตุ, ผลคือ
ตัวกูหรือความทุกข์มันก็ไม่เกิด. เรา รู้ชัด เหมือนกับรู้จัก
สิ่งของที่เรารู้จักมันดี ว่าอันนี้เป็นเหตุ อันนี้เป็นผล,
เพราะอันนี้มีสังขารมี, เพราะอันนี้มีสังขารมี; ถึงแม้
ในเรื่องโลก ๆ ของชาวโลก ก็ต้องเป็นผู้สมารถที่จะรู้จักเหตุ
และสิ่งที่เกิดมาจากเหตุ.

หัวใจพระพุทธศาสนา ที่พระอัสสชิแสดงแก่
ปริพาชก ก็มีความหมายอย่างนี้แหละ เหตุ และ สิ่งที่เกิดมา
แต่เหตุ, ความดับ เหตุ และ ดับเสียซึ่งสิ่งที่เกิดมาจาก

เหตุ. ถ้าจะพูดให้หมดก็ต้องพูดอย่างนั้น ในพุทธศาสนา พระ
 สมณะของเราสอนอย่างนี้ ซึ่งมีความหมายนับตั้งแต่เรื่อง
 ชั่วๆ เรื่องเล็กๆ น้อยๆ ตามบ้านเรือนขึ้นไปเรื่อยไป จนถึงกับ
 กิเลสสูงสุดเป็นพระนิพพาน, จงรู้จักสิ่งที่เป็นเหตุ และสิ่ง
 ที่เกิดมาจากเหตุ แล้วก็จะไม่ยุ่งาย, จะไม่ต้องถือไสยศาสตร์
 ให้งมงาย จะไม่ต้องลำบากด้วยเรื่องผีสง เทวดา นามนต์
 น้ำคล่อง น้ำท่า น้ำอะไรให้ลำบาก, เพราะว่ารูจักสิ่งที่เป็นเหตุ
 และสิ่งที่เกิดมาจากเหตุ ว่ามันมีอยู่อย่างนั้น แล้วมันก็ทำ
 หน้าที่ของมันอย่างนั้น, ไม่ต้องฝากไว้กับความเดา ความคาด
 คะเน ความเชื่ออย่างมงายอีกต่อไป, เรื่องมันก็จบแหละ.

พัฒนาชีวิตมาสูงที่สุดที่เป็นอัตัมมโย.

นี้สรุปความว่า พัฒนาของชีวิต มาสูงที่สุดอยู่ที่
 อยู่เหนือความทุกข์ทั้งปวง, ขึ้นถึงสภาพอยู่เหนือความ
 ทุกข์ทั้งปวง เป็นอัตัมมโย—ไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้น
 หมายความว่า สิ่งที่เคยปรุ้งแต่งเรามา. เตี้ยวนั้นจะปรุ้งแต่ง
 เราไม่ได้อีกต่อไป อัตัมมโยเป็นอย่างนี้ คือเป็นพระ-
 อรหันต์ อหังการมมังการก็ดับหมด, ตัวกู—ของกูก็ดับ

หมด, มีญาณรู้ถึงที่สุด ซึ่งน้อยคนจะรู้, เป็นผู้ควบคุม
ได้ทั้งเหตุ และทั้งสิ่งที่เกิดมาจากเหตุ.

เดี๋ยวนี้เราจะเป็นผู้ควบคุมเหตุ และสิ่งที่เกิดมาจาก
เหตุ ไม่ให้เหตุควบคุมเร่อีกต่อไปแล้ว, เราจะเป็นผู้ควบคุม
เหตุ และสิ่งที่มาจากเหตุ เราก็เลยชนะหมด. ถ้าพูด
อีกทีหนึ่ง ก็ ไม่มีปัญหาอะไรเกิดขึ้น ไม่ต้องแพ้ ไม่ต้องชนะ
ให้ยุ่งยาก มันไม่มีปัญหาอะไรเกิดขึ้นก็แล้วกัน.

การพัฒนาชีวิต มันก็ถึงที่สุดขนาดนี้ แล้วลองคิดดู
ว่าได้กำไรเท่าไร, ได้กำไรเท่าไร. ธรรมชาติให้ชีวิตเรามา
สำหรับลงทุนกำไร ลงทุนกำไรเท่าไร เราเอามาลงทุนได้กำไรถึง
ขนาดนี้, ขนาดเป็นอดัมมโย พระอรหันต์นี้ เราได้กำไร
เท่าไร, หวังว่าท่านทั้งหลายก็คงจะสนใจ เพื่อจะทำให้มันได้
กำไรมากๆ เหมือนอย่างนั้น.

นี่วันนี้พูดเรื่อง พัฒนาชีวิตโดย พระไตรลักษณ์
ข้อสุดท้ายคืออนัตตา คงจะเป็นประโยชน์แก่ท่านทั้งหลาย
ตามที่ท่านทั้งหลายจะเข้าใจ และสามารถนำไปใช้.

การบรรยายสมควรแก่เวลาแล้ว อาตมาขอยุติการ
บรรยาย ให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย สวดบทพระธรรมเป็น
คุณสาธยาย ส่งเสริมกำลังใจในการปฏิบัติ สืบต่อไป.

ทำงานมาก

▲ จงรีบฟื้นฝ่าพยายาม ทำใ้ถึงดงาม
หนีธรรมชาติเปลืองเปลืองไป
กระทั่งความยึดแห่งใจ ในสรรพสิ่งไซ้ไร
จักเบื้อจักหน้ายวาลง
ปัญญาพาให้เห็นตรง หมดโลก โกรธ หลง
ก็หยุดวนวังสังสาร
เร็วเถิดเพื่อนเราอย่าช้า งานใดสบนหน้า
รีบฟื้นรีบฝ่าอย่าทิ้ง
งานมากตายเร็วก็จริง แต่รั้นก็กลิ้ง
ไปเพื่อพักหยุดตุ่กัน!

ของ สิริวิลาส

ปรีณัฐา ๑๗๗ ๑๗๗ ๑๗๗

"ปรีณัฐา ๑๗๗" ๑๗๗
เป็นอันหนึ่ง ๑๗๗ ๑๗๗
เป็นโลกธรรม ๑๗๗ ๑๗๗
หยุดไว้หน่า ๑๗๗ ๑๗๗

ปรีณัฐา ๑๗๗ ๑๗๗
๑๗๗ ๑๗๗ ๑๗๗
๑๗๗ ๑๗๗ ๑๗๗
๑๗๗ ๑๗๗ ๑๗๗

๑๗๗ ๑๗๗ "๑๗๗"
๑๗๗ ๑๗๗ ๑๗๗
๑๗๗ ๑๗๗ ๑๗๗
๑๗๗ ๑๗๗ ๑๗๗

๑๗๗ ๑๗๗

สามเหลี่ยมกโธ.

สามเหลี่ยม กโธ ให้เป็น ไม่เป็นทุก
สามเหลี่ยม ให้เป็นให้ถูก สามเหลี่ยม
สามเหลี่ยม สามเหลี่ยม ให้เป็น ให้สอดคล้อง
ที่ ๑๕๖๓ ไม่เป็นทุก ทุกอันเลย ๔

หมายเหตุ :-

"ได้ให้เป็น" คือ อย่างได้เพื่อเอาเป็น ตัว
นวิธ ๖๐๖๓ ให้เป็นอันไหน ได้ ๓ กษ;

"ให้ให้เป็น" คือ อย่างเป็น ตัวรับสักใดอัน
ก็ได้มัน ตัวประกอบ กษ กษ ให้เป็น ให้เป็น ให้เป็น
อัน ๖๐๖๓ ให้เป็นสักแต่เป็นวิธสาม;

"สามเหลี่ยม" คือ สามเหลี่ยม กโธ สามเหลี่ยม,
แต่กลับเป็น อยู่ สามเหลี่ยม, และต้องเป็น
สามเหลี่ยม สามเหลี่ยม ให้เป็น "สามเหลี่ยมก่อนสาม"
คือ สามเหลี่ยม ให้เป็นไว้แล้ว กษ สามเหลี่ยม -
ทุก สามเหลี่ยม ๔

นามผู้บริจาคพิมพ์หนังสือ

การพัฒนาชีวิตโดยพระไตรลักษณ์

๑. คุณปรีชา ชื่นชม	๒,๐๐๐ บาท
๒. คุณมานิตย์-เคื่อนเพ็ญ เจริญกุล	๒,๐๐๐ บาท
๓. คุณอาภา-สมสนิท เอี้ยวบำรุง	๑,๐๐๐ บาท
๔. คุณเปงเชี่ยม-ประทีน อัญสกุล	๑,๐๐๐ บาท
๕. คุณวัฒนา-ปราณี สิมเศรษฐ์	๑,๐๐๐ บาท
๖. คุณยุพดี ณะระนอง	๑,๐๐๐ บาท
๗. พ.ญ. ทวีศิริ วัฒนศิริ	๑,๐๐๐ บาท
๘. คุณพิศมัย กุลยเกียรติ ยุทธิ์ให้นายพิมพ์- นางนิภา กุลยเกียรติ	๑,๐๐๐ บาท
๙. ชาวพุทธสมาคมตะกั่วป่า จังหวัดพังงา	๕๐๐ บาท
๑๐. คุณพรรณี กุลวานิช	๕๐๐ บาท
๑๑. คุณสุจิต-อาภา ทวีบุรุษ	๕๐๐ บาท
๑๒. คุณวิมล-บุญทรง เจริญกุล	๕๐๐ บาท
๑๓. คุณวาณี โลหกุล	๕๐๐ บาท
๑๔. คุณสมจิตต์ เจริญกุล	๕๐๐ บาท
๑๕. คุณเมณี แซ่ซ้อ	๕๐๐ บาท
๑๖. คุณวิภา ผลิโกมล	๕๐๐ บาท
๑๗. คุณเหล็ยว แซ่ตัน	๕๐๐ บาท
๑๘. คุณวินิจ ผลิโกมล	๓๐๐ บาท
๑๙. คุณเจื่อน ทันภิบาล	๓๐๐ บาท
๒๐. คุณสมจิตต์ อ่องสกุล	๓๐๐ บาท

๒๑.	คุณเมลิวัลย์ ทิวสกุล	๓๐๐ บาท
๒๒.	คุณชุ่มสาย ทันภิบาล	๓๐๐ บาท
๒๓.	คุณเจษฎ์เบ่ง-ยงจิต วิเวียนนท์	๒๐๐ บาท
๒๔.	คุณประยูร พฤกษ์วิวัฒน์	๒๐๐ บาท
๒๕.	คุณประภา กุลจรรยาวิวัฒน์	๒๐๐ บาท
๒๖.	คุณเสาวณีย์ ศิริปานี	๒๐๐ บาท
๒๗.	คุณอุษา ทันสกุล	๒๐๐ บาท
๒๘.	คุณเอกอี สุขจิรัง	๑๐๐ บาท
๒๙.	คุณหน้อย ทันศิธรรมพิสิทธิ์	๑๐๐ บาท
๓๐.	คุณแจ็กกี้ สัมเจริญ	๑๐๐ บาท
๓๑.	คุณชวนช่อง แซ่เหลียง	๑๐๐ บาท
๓๒.	คุณอัจฉรา ก้างตัน อุทิศแด่ น.ส. นิรมล ก้างตัน	๑๑๐ บาท
๓๓.	คุณบุญศรี ศิริกุล	๑๐๐ บาท
๓๔.	คุณเคลือบกลาย ใจเกิด	๑๐๐ บาท
๓๕.	คุณขวัญ ทิรณอมรวงศ์	๑๐๐ บาท
๓๖.	คุณจันทร์เพ็ญ อุกฤษณ์	๑๐๐ บาท
๓๗.	คุณสุพจน์ อุกฤษณ์	๑๐๐ บาท
๓๘.	คุณหน้อย จึงเจริญ	๑๐๐ บาท
๓๙.	คุณยกเกื้อ ผิวสกุล	๕๐ บาท
๔๐.	คุณสุภา เจริญกุล	๖,๘๔๐ บาท
๔๑.	คุณสว่าง และคุณการุณ อนุบาล	๑,๐๐๐ บาท
	รวม	<u>๒๖,๐๐๐ บาท</u>

รายชื่อหนังสือ ชุดหม่นลือ

อันดับ	เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่	อันดับ	เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่
๑.	พระพุทธรูปเศวตฉัตร	๔	๒๗.	เมื่อพอใจในหน้าที่ ที่กำลัง	
๒.	การศึกษาคืออะไร?	๑		กระทำ ก็มีสวรรค์อยู่ ณ	
๓.	การทำงานคืออะไร?	๑		ตนเอง. เมื่อไม่รู้จักตัวเอง	
๔.	ทรัพย์สินสมบัติคืออะไร?	๑		ก็ไม่ว่าตนใครจะมีหน้าที่	
๕.	สิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตสำหรับมนุษย์	๑		อะไร	๑
๖.	ปัญหาที่เกิดจากการศึกษา		๒๘.	ความเป็นพระอรหันต์	๑
	ไม่สมบูรณ์แบบ	๑	๒๙.	ธรรมะคุ้มครองโลก	๑
๗.	ปวราณา และธรรมะ		๓๐.	ทุกข์ของชีวิต กับ เสน่ห์	
	ในฐานะสิ่งที่ต้องศึกษา	๑		ของทุกข์	๑
๘.	ชาติในปัจจุบัน	๑	๓๑.	กระแสแห่งชีวิตเป็นสิ่งที่	
๙.	ทางออกที่ ๓ แห่งยุค			ต้องรู้จัก	๑
	ปัจจุบัน	๑	๓๒.	สิ่งแรกที่จะต้องรู้จักนั้น	
๑๐.	การบวชคืออะไร?	๑		คือความทุกข์	๑
๑๑.	ศาสนาคืออะไร?	๑	๓๓.	การหมดความเห็นแก่ตัว	
๑๒.	ตัวตนคืออะไร?	๑		คือหมดทุกข์	๑
๑๓.	อานาปานสติภาวนา	๑	๓๔.	ชีวิต คือชนันท์ทั้งห้า	
๑๔.	ธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้อง			มิใช่ตัวตน	๑
	ศึกษาทั้งชนิดมีตัวตนและ	๑	๓๕.	อดัมมยตาภา	๑
	ไม่มีตัวตน	๑	๓๖.	อดัมมยตาประยุกต์	
๑๕.	คุณพระไม่ตาย	๑	๓๗.	อดัมมยตาใช้น้ำอะไร	
๑๖.	คุณพระไม่ตายและ			ได้บ้าง	๑
	เกิดมาทำไม?	๑	๓๘.	เด็กจะเป็นผู้สร้างโลก	
๑๗.	ความรักดี	๑		ในอนาคต	๑
๑๘.	เกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า		๓๙.	คัมภีร์อานาปานสติภาวนา	
	"พระเจ้า"	๑		อย่างสมบูรณ์แบบ	๑
๑๙.	ครูคือผู้ทำหน้าที่สร้างโลก	๑	๔๐.	การใช้อานาปานสติให้เป็น	
๒๐.	การทำวัตรตามแบบ			ประโยชน์ในบ้านเรือน	๑
	โบราณ	๑	๔๑.	บทช่วยจำสำหรับเรื่อง	
๒๑.	ประมวลปรมัตถธรรม			อดัมมยตา	๑
	ที่คนธรรมดาควรทราบ	๑	๔๒.	อดัมมยตากับสันติภาพ	๑
๒๒.	โลกอื่น	๑	๔๓.	พระรัตนตรัย	
๒๓.	ความเกิดแห่งทุกข์ และ			ที่ท่านทั้งหลายยังไม่รู้จัก	๑
	ความไม่เกิดแห่งทุกข์	๑	๔๔.	การพัฒนาชีวิตโดยพระไตร-	
๒๔.	นิวรรณ์	๒		ลักษณ์จัดเป็นอดัมมโย	๑
๒๕.	วันครุ	๑	๔๕.	ปาฏิหาริย์แห่งอดัมมยตา	๑
๒๖.	แผ่นดินทองต้องสว่างด้วย				
	แผ่นดินธรรม	๑			

การพัฒนาชีวิตโดยพระไตรลักษณ์ มีผลสูงสุดเป็นอตัมมโย

- อนิจจตา กับ ทุกขตา บรรยายแล้ว ครั้นนี้พูดเรื่องอนัตตา :-
- ทำความเข้าใจกับคำว่าถูกต้องให้ชัดเจน,
 - นิพพานเป็นธรรมะสูงสุดของผู้ ไม่มีกิเลสตัณหา.
 - นิพพานคือผลสูงสุดของการพัฒนาจิต,
 - การพัฒนาจึงต้องเป็นไปในทางถูกต้อง, มีความสงบสุขเป็นหลัก.
 - ต้องศึกษาพระไตรลักษณ์ให้แจ่มแจ้ง,
 - ถ้าไม่รู้จักพระไตรลักษณ์ จะหลงทาง,
 - เห็นไตรลักษณ์แล้ว จิตจะอัมอยู่เสมอ.
 - รู้จักอนัตตาแล้ว จะเข้าถึง **อตัมมโย**
 - อตัมมโย - ไม่ต่ำเรี่ยจากสิ่งนั้น
 - อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา = เช่นนั่นเอง มีค่ามาก :
 - เห็นแล้วจะสิ้น อหังการ - มมังการ,
 - อสารถรรณญาณเกิดมี,
 - ตัณหาอุปาทานปรากฏแจ่มแจ้ง
 - พัฒนาชีวิตสูงสุดที่เป็นอตัมมโย.